

Приказ књиге: Слободан Вуковић, *Етика западних медија: антисрпска пропаганда деведесетих година 20. века*, "Издавачка књижарница Зорана Стојановића", Сремски Карловци, 2009, стр. 322.

Недавно је из дела другосрбијанске јавности покренута кампања за кривично гоњење новинара због "говора мржње" и "неистинитог извештавања" током деведесетих. У том контексту, треба рећи нешто више и о говору мржње и неистинитом извештавању појединих евроатлантских медија у тој деценији. Најбоље сведочење о таквој пракси појединих америчких, британских, немачких и аустријских гласила налазимо у књизи Слободана Вуковића – *Етика западних медија: антисрпска пропаганда деведесетих година 20. века* (2009). У њој ће читалац затећи праву колекцију лажи и расистичких увреда, којима су Срби, у првом кораку, били представљани као фашистичка чудовишта, да би, у другом кораку, била оправдавана свака мера коју "цивилизоване нације" против таквих монструма могу да предузму.

Шта ту све не може да се прочита... Рецимо, по извештају Роја Гатмана из Босне, 1992. (који је за то извештавање 1993. чак добио Пулицерову награду), "српски освајачи држе два концентрациона логора" у којима се "лешеве спаљују у крематоријумима и претварају у сточну храну" (New York Newsday, 2. август 1992; 83). The New York Times, 24. јануара 1993. помпезно објављује вест да је у Босни откривено чак 135 концентрационих логора са 70.000 логораша, "које држи Београд" (228). Исти лист, 9. јануара 1993, објављује да су Срби, као део програма етничког чишћења, силовали укупно 20.000 Муслиманки, док Washington Post, 13. јануара 1993, износи цифру од чак 50.000 силованих и 100.000 побијених Муслиманки и Муслимана! (254-5). Süddeutsche Zeitung нам чак приповеда потресну причу о несрећној судбини извесне Азизе, коју су Срби јавно силовали, "на стадиону у Мањачи", пред 1.500 људи. Једино што у Мањачи нема, и никада није ни било, никаквог стадиона (255) [\[1\]](#).

У јануару 1993. Tagesthmen, без икаквих ограда, преноси тврдњу Штефана Шварца, посланика ЦДУ, да Срби "поново обављају експерименте над људима, као што их је у

Трећем рајху чинио Менгеле", тако што српски гинеколози, по концлогорима, "усађују босанским женама чак и псеће ембрионе" (256). Berliner Zeitung, 4. марта 1993, пише да Срби заробљеним муслиманским "женама и деци одрежу гркљан, затим пуцају по колони избеглица", које, онда, тако недоклане беже, па "са смрћу живи 26.000 деце", због чега, у буквалном смислу, "крвави траг Срба постаје све дужи" (256).

По бечком листу Der Standard (7. април 1999), НАТО бомбардовање Србије је било неопходно јер је на Косову "у правом покољу побијено 800.000 људи" (73). Bild на насловној страни (1. април 1999) објављује фотографију колоне албанских избеглица са Косова, са потписом: "Одводе их у концентрациони логор"! (173). Washington Times, 14. априла 1992, подсећа на догађај из 1990, када су Срби, наводно, албанске ђаке "тровали гасом", додајући да су "према неким информацијама, неке и присилно стерилисали" (223). Треба рећи да је према Frankfurter Allgemeine Zeitung-у (17. јули 1990) то тровање вршила "српска тајна полиција" (144), а да према Die Welt-у (26. септембар 1990), који без икаквих ограда преноси изјаву Буџара Букошија, "лекари из Србије на Косову могу по милој вољи да експериментишу" (на живим људима, тј. Албанцима; 144).

Просечан Србин је, по опису Süddeutsche Zeitunga (25. септембар 1990) "подбуо човек коме из раскопчане кошуље вире маљаве груди" (162). По бечком листу Der Standard (19. новембар 1991), циљ националне борбе Срба је стварање "Велике Србије, од Беча до Истанбула" (156), а New York Times (24. октобар 1992) тврди да се "не може разговарати ни преговарати с расистички настројеним Србима" (214). По Washington Post-у (16. септембар 1990), Срби су у Хрватску дошли тек после Првог светског рата (208), а усташе су биле "хрватски герилци" који су се борили и против четника и против Немаца (Washington Post, 11. мај 1991; 210). Сличну невероватну "грешку", у исто време, прави и лондонски Times (15. мај 1991), који тврди да је неколико стотина хиљада људи у НДХ покљано као резултат – обратите пажњу на формулацију - "братоубилачких зверстава између Срба и Хрвата" (245).

Такође је, са становишта актуелних политичких дешавања, занимљиво да је још пре 18 година New York Times (13. јули 1991) очекивао од Стјепана Месића, тадашњег председника Председништва СФРЈ, "да ослободи Косово, Војводину и Санџак српске окупације" (213), а да се The Times, 10. октобра 1991, залагао за "превентивно распоређивање јединица за очување мира" не само у Хрватској и БиХ, већ и "у Војводини и на Косову" (243).

Поучно је да је главни медијски доказ постојања "српских концентрационих логора" у Босни била она чувена слика мршаваг, наводно изгладнелог младића, иза бодљикаве

жице, у Трнопољу. Доцније је утврђено да је снимак британске ITN настао тако што је њихова екипа једноставно ушла у жицом ограђен простор, у коме није било никога, и из тог простора сликала избеглице које су биле ван жице. А наводно изгладнели Муслиман-логораш био је, према истом каснијем открићу, заправо Србин, Слободан Коњевић, туберкулозни болесник (85). Али, овакве и сличне манипулације лепо су послужиле уводничарима угледних листова, попут The New York Times-a (4. август 1992), да ауторитативно закључе како "српска злодела представљају паралелу с нацистичком Немачком" (84). Затим је уследила читава пропагандна кампања Бернарда Кушнера, у Француској, заснована на плакатима на којима су директно, упоредним штампањем фотографија, изједначени Трнопоље и Аушвиц, и Милошевић и Хитлер (176).

Слободан Вуковић нам у овој књизи открива да је изједначавање Срба са фашистима био део смишљене маркетиншке стратегије иза које је, између осталих, стајала и агенција Ruder & Finn. Њу су, редом, плаћале америчка, хрватска, муслиманска и "косоварска" влада, односно њихове лоби групе. Ова агенција је, према изјави њеног власника, Џејмса Харфа, као свој највећи успех истицала управо то што је "успела да у јавном мњењу Србе поистовети с нацистима" (234). И, после више година такве пропаганде, за западно јавно мњење постало је природно да из уста председника САД, Била Клинтона, чује како Срби, и власт и народ, као некада Хитлер и Немци, сложено истребљују ниже расе. Како је то рекао Клинтон у говору на Дан сећања 1999: "на Косову гледамо паралелу са Другим светским ратом, јер је власт Србије, као она у фашистичкој Немачкој, дошла на чело тако што је утицала на народ да гледа с висине на одређену расу или етничку групу, и да верује да таквима нема места у њиховој земљи, па ни права да живе" (78).

Зашто је, уопште, дошло до овакве, антисрпске усмерености западног јавног мњења, одн. западних медија? Слободан Вуковић, који је један од наших најугледнијих социолога (доктор наука, са научним рангом редовног професора, управник Центра за социолошка истраживања ИДН и дугогодишњи председник Социолошког друштва Србије), исцрпно објашњава ову појаву. По њему, она има неколико узрока.

Најпре, западни медији, насупрот очекивањима Друге Србије, итекако су "патриотски". Они заиста настоје да артикулишу и заступају национални интерес. Нарочито у спољној политици, западни медији су често блиски својим владама, и у томе и једни и други делују доста сложено (12-13). А ако погледамо шта је био национални интерес САД, Британије, Немачке и Аустрије, током деведесетих, каже Вуковић, видећемо да је то било да се југословенски простор подели на мање државе, како би се њиме економски и политички лакше овладало. Срби и Србија увек су били носиоци идеје о великој и јакој држави (у балканским размерама). Зато су у готово свим околностима били на "погрешној" страни и морали бити доживљавани као "лоши момци".

Уз овај заједнички спољнополитички интерес набројаних земаља, објашњава Вуковић, постојале су и нијансе у појединачном заступању националних преференци. САД је разбијање Југославије видео као добру прилику за експериментално испитивање могућности распада СССР и Русије. Вуковић цитира изјаву Џејмса Бејкера, тадашњег државног секретара, дату у Лисабону, 24. маја 1992: "Оно што желимо да досегнемо су независне државе, не само Русије и у Русији, не само Москве и Санкт Петербурга, него Урала, Сибира и Далеког истока" (231). Осим тога, у ривалској, антирусској политици, Американци су Србе, баш као раније и Британци, доживљавали као "мале Русе" и "традиционалну руску базу на Балкану". Зато су Срби, за америчку и британску дипломатију, током целих деведесетих, а и данас, били и остали "bad guys".

И док су се Англосанксонци, када је реч о специфичностима, руководили империјалним интересима садашњости и будућности, из Германа су, по питању Србије, често проговарале фрустрације из прошлости (13-14; 54-58). Многи Аустријанци су Србе, показује Вуковић, доживљавали као кривце за први светски рат и распад њихове империје, потајно уживајући да им се на неки начин реванширају – и симболички, и стварно. Са друге стране, Немцима су Срби добро дошли да олакшају терет нацистичке прошлости. Коначно се, после пола века, о некој европској нацији могло говорити уз употребу речи као што су "геноцид", "фашизам", "концентрациони логори", "нацисти", а да то не буду Немци. Коначно, распад Југославије, Чехословачке и СССР на бројне државице омогућио је брз продор и доминацију немачког капитала као у доба Трећег рајха. Тиме су, на симболички начин, неутралисани бар неки негативни ефекти изгубљеног рата 1939-1945.

Уз ове, поглавито политичке разлоге, за антисрпску настројеност западних гласила, објашњава Вуковић, постојали су и извесни чисто медијски или колективно-психолошки разлози. Са једне стране, просечни медијски конзумент у САД и ЕУ није превише заинтересован за компликоване приче и изнијансиране анализе прилика у некој далекој земљи. И када су једном, уопштено, Срби проглашени за "лоше момке", та слика је аутоматски настављена да буде попуњавана искључиво примерима који су је подржавали (као што су за Хрвате, Муслимане и "Косоваре" биле резервисане само позитивне приче). Вуковић наводи бројне случајеве (60-64) када су другачији новинарски извештаји од "очекиваних" (тј. оних који су одговарали већ скројеним стереотипима) једноставно остајали необјављени, а новинари који су на њима инсистирали бивали медијски игнорисани, потискивани, па чак и прогањани.

То није био резултат никакве нарочите антисрпске завере, већ сталешке солидарности која је почивала на неписаном консенсусу око тога шта је истина, а шта објективно

извештавање. Рецимо, ако неко хоће да покаже да сте ви, као новинар и уредник, погрешили у случају Маркала (оба пута), у случају Васе Мискина и у случају Рачка, ако неко, дакле, показује да сте у сва четири случаја нетачно интерпретирали догађај и у сва четири случаја дозволили себи да будете јефтино намагарчени од једне стране у сукобу, онда то једноставно доводи у питање вашу генералну кредибилност и професионалност. Зато ћете ви такве доказе сопственог швиндловања просто потискивати и одбацивати, а људе који их износе, макар биле и ваше колеге, доживљавати као личне непријатеље.

Још један чисто медијски разлог који је погодовао сатанизовању Срба, каже Вуковић, била је сама природа савремених масовних општила. Она, истим информацијама и једнаким емоцијама, повезују милионе раштрканих појединаца, стварајући од њих масу. А колективно-психолошка природа светине јесте да тражи све јачу емоцију, све јачу сензацију. Новинари, зато, често више траже надражаје, него информације. Отуда је у извештавању из балканских ратова било толико измишљања и претеривања. А пошто су Срби били главни негативци, та измишљања и претеривања по правилу су била на штету Срба (15-16).

Ипак, таква игра са измишљањем и преувеличавањем не може изаћи на добро. Ако светину непрестано кљукате причама о Црнци који силује беле девојчице и Јеврејину који отима плавокосе дечаке у једном тренутку ће та светина почети да урла: "Обесите га! Обесите га!". И оно што је у првом часу изгледало као обично клеветање и досољавање, у последњој инстанци претвориће се у најодвратнији линч (227).

Таква је била и судбина Срба, у прошлој деценији. У првом кораку, они су политички били означени као стратешка сметња, у другом су били медијски оклеветани и сатанизовани, у трећем су проглашени колективним злочинцима, а у четвртном кораку били су кажњени бомбардовањем и протеривањем. При томе, у овом каузалном низу, од посебне осетљивости био је трећи корак. Наиме, ако кажете: "Слободан Милошевић је балкански касапин и диктатор", из тога не произилази право да можете да бомбардујете Ниш и Алексинац. Зато морате да учините да за ваше јавно мњење и грађани Ниша и Алексинца постану касапи и диктатори. Управо тој сврси служи прича о српском мега-национализму и фашизму. Тврдња о национализму као главној идеологији у Срба и српском фашизму као екстремно развијеном феномену, омогућава да оног обичног грађанина из Ниша и Алексинца прогласите "анонимним саучесником" Слободана Милошевића. И да, онда, у следећем кораку, можете и њега мирне савести да бомбардујете.

Слично функционално објашњење Слободан Вуковић даје и за данашње инсистирање Друге Србије на "српском национализму и фашизму". Њихове медијске и идеолошке промотере [2] он види пре свега као ововремене следбенике политичких и медијских структура САД, Британије, Немачке итд, из деведесетих (127-8). Али, те исте структуре су и данас хегемоне. Отуда, оне морају да наставе да инсистирају на исправности своје политике према Србима и на исправности свог извештавања о Србима, како би сачувале ауторитет и кредибилност.

Како, иначе, оправдати начело да су све границе у Европи, по Хелсиншком акту, светиња, осим граница Југославије? Како оправдати начело да су, затим, све границе бивших југословенских република светиња, осим граница Србије? Како оправдати ћутање, па и саучесништво, у трајном протеривању 200.000 Срба из Хрватске и 100.000 Срба са Косова? Како оправдати вишегодишње држање грађана Србије у економској, саобраћајној и културној изолацији, због чега је цела Србија, тих деведесетих, постала вишемилионски Терезијенштат, логор у коме се не умире од гасних комора, али се изумири од изгладнелости и болести? Како, затим, оправдати војни напад на Србију, без повода и без допуштења УН, вишемесечно бомбардовање градова, школа и болница, уз безобзирно убијање цивила? Како, коначно, оправдати војну окупацију дела територије једне суверене државе и отворено помагање сецесионистима да ту територију отцепе од матичне државе? Па, сва ова непочинства можете оправдати једино ако покажете да пред собом немате "нормалан" народ и "нормалну" државу, већ једног *фашистичког монструма*, једну *национализмом изобличену наказу од земље и народа*, против које су, онда, сва средства и сви поступци морални и дозвољени.

Исто тако, како ћете оправдати вашу глупост, лаковерност или просто саучесништво у случају неистинитог извештавања о ономе што се догодило на Маркалама, у ул. Васе Мискина и у Рачку? Како ћете оправдати некритичко преношење туђих измишљотина, лажи и клевета, којима сте, поврх свега, и ви додавали сопствене фантазије и преувеличавања? Како ћете, коначно, оправдати своју вишегодишњу непрофесионалност, опортунизам и површност, којима сте вашу публику, сопствено јавно мњење, годинама држали у заблуди? Па, најлакши начин да се "извадите" и сачувате своју кредибилност јесте да гурнете под тепих све доказе који разоткривају вашу професионалну и моралну несолидност. И да, затим, сваког ко подсећа на вашу непрофесионалност и неморал прогласите "екстремистом", "просрпским лобистом", "маргиналним" и "бизарним" новинаром који је и сам постао жртва "српског национализма" и "фашизма".

У томе управо и лежи данашњи функционални значај Друге Србије. Она, наиме, треба "изнутра" да подржи кохерентност и веродостојност ове жалостиве медијско-политичке

конструкције. Најлакши начин да се покаже да је инквизитор у праву јесте да жртва сама призна да је вештица. Најлакши начин да се докаже оправданост бомбардовања Србије 1999. и оправданост окупације и сецесије Косова, јесте да Срби сами признају да их је требало бомбардовати, окупирати и распарчати (79; 265-7). Управо стога Друга Србија толико инсистира на "српском фашизму и национализму", као универзалном оправдању за све гнусобе које су Вашингтон и Брисел, у протекле две деценије, починили на овом простору. И управо зато су "денацификатори" и "деконтаминатори" из Друге Србије омиљени ликови медијско-политичких структура из САД и ЕУ (272).

Вуковић нам, међутим, скреће пажњу и на још један важан моменат. Настављање са таквим "фашистичко-националистичким" нарацијама о Србима може имати прилично негативне последице у времену које нам предстоји. То једноставно, по логици самих медија и логици арканске политичке моћи, отвара простор за један нови линч Срба и Србије у будућности. Шта нам, наиме, јамчи да се низ Хрватска – Босна – Косово у будућности неће бити настављен и са Војводином, Санџаком, "Источним Косовом"...? Зато је дужност српског интелектуалца, а поготово оног који се бави друштвеним наукама, да у своме домену, и онолико колико може, такве чудовишне нарације деконструише. И да тиме макар морално оспори, ако већ не може и да заустави, још један, могући или већ надолazeћи линч. Слободан Вуковић, тај наш вредни и угледни друштвени научник, своју интелектуалну дужност је извршио. А ми остали?

---

[1] Вуковић наводи и извештај УН, од 28. децембра 1994, у коме се се изричито тврди да су, када је у питању силовање у босанском рату, "већина жртава биле Српкиње" (255).

[2] Као што су "америчка медијска испостава Б92" (35) и ""разне `невладине` организације финансиране из иностранства, а под фирмом `заштите људских права`, развоја демократије и слично" (183), које се све, каже Вуковић, по својој данашњој идеолошко-медијској функцији, лако могу поредити са "улогом пете колоне у Србији 1941." (183).